

HET JUISTE RECEPT IN DE PERFECTE SETTING

Piet Zwart bracht kleur in Nederlandse keukens

Matthijs Pronker

In eerste instantie laafde Piet Zwart zich aan J.P. Berlage, die de inzichten van Frank Lloyd Wright meenam van een trip in Amerika. Die invloed was een stimulans voor de Nederlandse bouwkunst met onder meer bewegingen als De Stijl, met Gerrit Rietveld en Jan Wils als kopstukken. Die bouwden huizen en verzorgden de meubels, maar op keukengebied ontplooiden ze van allen iets spraakmakends.

Piet Zwart wel. Hij werkte voor Berlage, hoorde bij De Stijl, maar sloot zich daar niet bij aan. Als multi-vormgever die zelfs bij het Bauhaus les had gegeven, kwam hij in aanraking met de Frankfurter Küche. Het sprak de geboren socialist zeer aan en in 1933 ontwierp hij enkele keukenkastjes voor Bruynzeel. Die wilde meer. Vanaf 1935 studeerde Zwart op wat een inbouwkeuken voor Nederland kon worden. Twee jaar later was er een oermodel dat vanaf 1938 in de handel kwam, vervaardigd volgens Amerikaanse principes in massafabricage. Vanaf dat moment zou Zwart het gezicht van Bruynzeel en van de Nederlandse keukenindustrie bepalen. Met als ondertitel: Dutch Design. Zijn tijdgenoten weten te melden: 'Piet durfde alles. Nieuwe materialen, andere vakgebieden,

hoe gekker de uitdaging hoe eerder hij erop in ging.' Creatief, ambachtelijk, zoekend naar een realistische invulling, waar de kleine man zich ook in kon vinden. Dat zien we haarscherp terug in zijn keukens, met esthetisch enige invloed van De Stijl qua vlakverdeling, kleur en minimalisme.

INSPIRATIE Omdat er in eigen land geen theorie over keukens bestond, ging Zwart te rade bij de Frankfurter Küche. Dat zien we duidelijk vertaald in een aantal zaken. Zo is er de markante verlaagde zit-werkplek, in dit geval met een houder onder het blad voor de snijplank. Deze plaats werd door Zwart ook aangemerkt als tafeltje voor een boterhammetje en kopje thee tussendoor. Boven de werktafel is tegen de wand een hangrail aangebracht voor keukengerei.

Dan zijn er de voorraadbakken van Margarete Lihotzky, oorspronkelijk uitgevoerd in aluminium. Bij Zwart zijn ze niet als een blok in de onderkasten opgenomen, maar vervaardigd van dik glas en in lijn aangebracht onder de bovenkastjes. De uitschuifbroodplank kreeg flanken om te voorkomen dat kruimels aan

---

Hij staat te boek als de eerste echte Nederlandse keukendesigner: Piet Zwart, de man die jarenlang de Bruynzeel-keukens ontwierp. Het was een ware win-win-situatie. Daar had de in 1885 geboren Zaandijker nog niet van gehoord, toen hij in het bedrijf van Hendrik Petrus Berlage werkte.

---

de zijkant eraf zouden vallen. Voor de bovenkastjes kwamen er glazen deurtjes, maar geen schuifdeurtjes zoals ooit massaal in Frankfurt. En ook in Nederland bleven fornuis en later koelkast losse elementen. Door de maatvoering van de keukens waren deze wel makkelijk te integreren, naar behoefte van de gebruiker.

ONDERSCHIED Een duidelijk onderscheid met Frankfurt zit in de luxe uitstraling. De oerkeuken van Zwart werd gepresenteerd als een Amerikaans model, ruim van opzet en licht van kleur. Realiteit was dat de keukens toch meestal in een beknopte versie terecht kwamen in het gangbare kader van zes vierkante meter. Of daarbij het gekozen blauw en groen nog refereerden aan het weren van muggen en vliegen is niet bekend. Latere varianten in wit en crème lieten dat uitgangspunt in elk geval los. Piet Zwart bestudeerde zorgvuldig de ruimte die een huisvrouw in de keuken nodig had en nam ook visies uit de Münchner Küche mee.

Toen het oerontwerp er lag, had hij in samspraak met Cornelis Bruynzeel, de zoon van de oprichter, veel markante details aan het ontwerp toegevoegd. Zo kwam er het ondiepere (vermoedelijk ca. 45 cm) spoel/

voorbereidingswerkblad, met daaronder kastjes maar ook een lade-element. Erboven kwamen nog ondiepere bovenkastjes met glazen deurtjes. De diepte (ca. 25 cm) was afgestemd op serviesgoed en daarmee de diameter van borden en soepterrines.

Opmerkelijk waren de afgeronde hoeken bij alle deurtjes en ladefronten, maar ook de inwendige hoeken van de glasdeurtjes waren afgerond: een stijlform die afweek van het gangbare. Dat geldt ook voor het toepassen van half-opdekdeurtjes. Die vervingen de stevige stompe deurtjes die tussen de frames van de oudere keukenkastjes vielen. Bovendien zorgde de overstekende afgeronde rand van de deurtjes voor een haast vrouwlijk element.

In het oermodel komt de ronde vorm sterk terug in de overgang naar de voorraadkast

naast het werkblad. Die springt zo'n 15 cm naar voren. Op de hoek bedacht Zwart een kwartrond onderkastje, met daarboven enkele kwartronde planken voor attributen binnen handbereik zoals een weegschaal, koffiepot en kookwekker.

Rechts van het afgeronde hoekdeel maakte hij een ondiepe kast met draaideur, die naar het werkblad is gekeerd. De voorraad/bergkast zelf heeft een behoorlijke diepte en is uitgevoerd met twee hoge benedendeuren en twee minder hoge bovendeurtes.

NAJAGEN Bij het eeuwfeest van Bruynzeel in 1997 kreeg het model 1937 als retro een herkansing in hemelsblauw, uitgevoerd met Blumotion-ladesystemen en zelfsluitende scharnieren, en met behoud van typische Zwart-details: een spleetje om de theedoek op te hangen, het granito-aanrechtblad met stenen spoelbak, afgewerkt met tegeltjes van

5 x 5. Verder zat er glaskoord rond de sponning van de deurtjes, waardoor die geruisloos sluiten. Het houten wandrek met haken voor keukengereedschap ontbrak evenmin. De bedenker was toen al twintig jaar over-

leden. Bruynzeel was uitgegroeid tot een miljoenbedrijf dat wel toonaangevend moest blijven, maar met mate. In feite werd het trendvolger van de trends die het zelf gezet had. Gekozen werd voor grote namen, zoals Wim Crouwel en het vroeg overleden fenomeen Kho Liang Ie.

Zwart volgde alles met argusogen, kreeg veel onderscheidingen voor zijn gehele oeuvre, bleef de Bruynzeel-kleurpotloden een eigen gezicht geven, maar zijn invloed op het Nederlandse keukendesign was voorbij. Hoewel, na zijn overlijden worden net als bij The American Kitchen de intact gebleven modellen weer nagejaagd. Zeker in woningen uit de

jaren vijftig passen bijna alle modellen nog naadloos in de ruimte en worden woningen verkocht met de aanbeveling: uitgerust met een echte Piet Zwart keuken van Bruynzeel.

WIJSHEID Piet Zwart raakte minder bekend dan tijdgenoten als Rietveld of Mondriaan, terwijl veel meer mensen zijn creaties dagelijks in handen hielden, van de eierdop tot het schuivende bovenkastje in de keuken. Ook zijn uitspraken klinken minder door dan het veelgehoorde 'less is more' van Mies van der Rohe.

Piet Zwart heeft zelf in zijn leven de conclusie getrokken: 'To make beautiful creations for the sake of their aesthetic value will have no social significance tomorrow.' In het Engels, om aan te geven dat hij wel degelijk internationaal bezig was en een visie had ontwikkeld. Hij begreep als socialist dat je daar de mensen niet mee moest lastigvallen en ze hoorde te gunnen dat ze gewoon gaan koken, eten en praten over heel andere dingen. In zijn keuken, dat wel.

www.bruynzeelkeukens.nl

Het werk van Piet Zwart is in deze tijd veel getoond. Onlangs waren er nog de exposities **Smakelijk Eten en Aan Tafel** in twee musea te Hoorn. In het Museum van de Twintigste Eeuw stond de Bruynzeelkeuken van Piet Zwart als blikvanger opgesteld. Zwart kreeg eveneens een plekje op de top 100 design, met zijn gele kunststof serviesgoed, nadat de BNO hem al had uitgeroepen tot dé designer van de twintigste eeuw. De designhistorica Yvonne Brentjens schreef in 2008 een geruchtmakende monografie (Waanders, ISBN 978 90 400 8462 1) bij de Piet Zwart-tentoonstelling in het Haags Gemeentemuseum. Bruynzeel vierde zijn honderdjarig bestaan met een retro van Piet Zwart en bemiddelt nog regelmatig bij het zoeken naar oldtimers. Er zijn meer dan vijftien miljoen keukens verkocht in inmiddels 110 jaar tijd, waarin de afgeleide modellen voor de woningbouw een groot aandeel hebben. Op de afgelopen Bouwbeurs in februari liet Bruynzeel dat verleden los. Vanaf 2012 worden veel technische toevoegingen in de producten verwacht, met onder meer verzonken glazen deuren tussen kook- en eetgedeelte. Het verleden vervaagt nog verder als volgend jaar de bouw begint van een nieuwe wijk op de oude bedrijfsterreinen bij Zaandam.